

Aktiivinen kansalainen – kaiken ikäisenä

Normiviidakosta mahdollistavaan lainsäädäntöön

SITRA

1/2015

Asukkaan hyvinvointi ykköseksi asumispalveluissa

Erityisryhmien asumiseen liittyvistä normeista on tullut liian raskaita ja tiukasti tulkittuja. Tiukka yksityiskohtiin menevä sääntely kääntyy tarkoitustaan vastaan ja estää yksilölliset ratkaisut palveluja järjestettäessä. Sääntely aiheuttaa myös kohonneita kustannuksia kunnille, palveluntuottajille ja asukkaille. Normiviidakkoa on syytä harventaa.

Yhteisöllisyydestä voimaa – eri ryhmät ja palvelut yhteisiin asumisympäristöihin

Erilaisten ihmisten yhdessä oleminen on usein energisoivaa, joten yhteisiä tiloja tai asumista samassa pihapiirissä tai kerrostalossa ei ole syytä estää. Asumispalveluympäristöt, joissa asuu erilaisia ihmisiä, voivat tarjota iloista arkea eri erityisryhmille. Haitaksi ei ole myöskään asumispalveluyksikön kanssa samassa rakennuksessa oleva päiväkeskus, jonne kokoontuu erilaisia ihmisiä myös talon ulkopuolelta.

Pieni ei ole aina kaunista

Asumisyksiköiden pienuus ei automaattisesti tarkoita parempaa asumisviihtyvyyttä ja yksilöllisyyden toteutumista paljon apua tarvitsevan kehitysvammaisen elämässä. Jotta yhteisöllisyyden kokemus toteutuu, tarvitaan riittävästi jäseniä. Siten bestiksenkin voi löytää omasta porukasta. Isommassa yksikössä voi olla monipuolisesti osaavaa henkilökuntaa ja mahdollisuus rakentaa erilaisia yhteisiä tiloja.

Erityisryhmät eri elämän vaiheissa

Kuuluminen johonkin erityisryhmään ei saa estää ihmistä saamasta oikeanlaista hoivaa ja tarpeidensa mukaista asumispaikkaa. Esimerkiksi iäkkään kehitysvammaisen hoidolliset tarpeet voivat olla pitkälti geriatria, aivan kuten kenellä tahansa vanhalla ihmisellä. Liian tiukka erityisryhmien lokeroiminen ei toimi.

Hoivateknologia osaksi arkea

Hoivateknologia on tuonut paljon apua palveluasumiseen. Nykyisen linjauksen mukaisesti AVI ei huomioi sitä henkilöstömitoituksessa. Hoivateknologiaan ei haluta satsata, jos sillä ei ole mahdollista saada säästöjä henkilöstökuluissa. Hoivateknologia on tulossa osaksi arkipäivää joka tapauksessa, joten olisi järkevää huomioida sen mahdollisuudet jo nyt. Samalla tuetaan suomalaista työtä ja turvataan asiakastarpeiden muutosten huomioiminen myös teknologian osalta.

Asumispalvelujen käsitteitä ja erityisryhmiä

- **Asumispalvelussa on kyse kotona asumisesta**, joten se eroaa ratkaisevasti laitoshoidosta. Asumispalvelussa asumiseen yhdistetään hoito, mahdollisuus yhteisiin tiloihin ja toimintaan. Asumispalvelujen yleisenä tavoitteena on edistää ihmisen itsemääräämisoikeutta, itsenäistä suoriutumista, terveyttä ja toimintakykyä. Asumispalvelut ehkäisevät pitkäaikaisen laitoshoidon tarvetta.
- **Vanhusten asumispalvelut** perustuvat sosiaalihuoltolakiin ja ne voidaan jakaa palveluasumiseen ja tehostettuun palveluasumiseen.
- **Palveluasumisessa** asukas saa toimintakykynsä mukaista hoivaa ja palvelua. Palveluasumisessa tyypillisiä palveluja ovat tuki päivittäisistä toiminnoista selviytymiseen, tarvittavan sairaanhoidon ja lääkehuollon järjestäminen. Asukas maksaa itse asumisesta ja käyttämistään palveluista aiheutuneet kulut ja voi saada niihin Kelan tukea.
- **Tehostetussa palveluasumisessa** asukkaalle tarjotaan ympärivuorokautinen, asukkaan tarpeiden mukainen hoito, apu päivittäisessä hygienian hoidossa ja ateriat. Tehostettuun palveluasumiseen pääsyn kriteerit henkilön toimintakyvyn suhteen ovat tarkemmat kuin tavanomaisessa palveluasumisessa. Edellytyksenä on, että henkilö ei pärjää kodissaan asumista tukevista palveluista ja tukitoimista huolimatta.

Hoidon vai asunnon tarve?

Kunnilla on sosiaalihuoltolain nojalla velvollisuus järjestää viivytyksettä asumispalvelut niitä tarvitseville henkilöille. ARAn ohjeiden mukaan myös erityistä tukea asumisessaan tarvitsevilta asunnon hakijoilta selvitetään asunnon tarpeen lisäksi tulot ja varallisuus ja hakijat asetetaan jonossa etusijajärjestykseen. Ristiriitatilanne kunnassa on valmis: asuntotoimi vastaan sosiaalitoimi ja ikäihmisten palvelut. Asuntotoimen tiukka ARAn ohjeiden tulkinta voi hidastaa toimintakyvyltään heikentyneen henkilön palvelujen järjestämistä.

Tulojen ja varallisuuden selvittäminen sopivat yleisille, valtion tukemille vuokra-asuntomarkkinoille, mutta esim. iäkkäille muistisairaille palvelut on järjestettävä tuloista riippumatta. Valinta tehdään aina toimintakyvyn ja hoivan tarpeen perusteella. Erityisen turhalla varallisuusselvitys tuntuu tilanteessa, jossa palveluasunnon hakijalle on olemassa paikkakunnalla ainoastaan yksi tarpeita vastaava asumiskohde.

ARA, AVI, kunnat ja palveluntuottajat tiiviimpään yhteistyöhön

Asumispalveluiden uudistaminen edellyttää kumppanuutta ARAn, AVIn, kuntien ja palveluntuottajien kesken. ARAn antamat ohjeet ja suositukset ovat arjessa muuttuneet AVIn valvontatyössä lähes ehdottomiksi säännöiksi. Hallinto-oikeus on yleensä päätyneet kunnan ja aluehallintoviraston erimielisyystilanteessa vahvistamaan AVIn kannan. Monet ehdot ja määräykset eivät koske ihmisten hyvinvoinnin ja asumistyytyväisyyden kannalta keskeisiä asioita ja siksi niihin tarvitaan joustoa. Normeja voidaan purkaa ja tulkintoja väljentää tarpeita vastaaviksi toimijoiden tiiviillä yhteistyöllä.

Tavoitteena hyvinvoiva asukas

Hyvän asumisen ja palvelujen järjestäminen erityisryhmille laadukkaasti, mutta taloudellisesti vaatii monenlaisia, innovatiivisia ratkaisuja. Liian tiukka sääntely vaikeuttaa tällä hetkellä uudenlaisten asumisratkaisujen syntymistä. Asumispalvelujen vaikuttavuus ja hyvinvoiva asukas on tärkeämpää kuin pilkun tarkka normien noudattaminen.

Vauhtia kuntakokeiluihin

Taustaa

- Ympäristöministeriön ja Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARAn ohjeilla ja säädöksillä ohjataan erityisryhmille, esimerkiksi vammaisille tai vanhoille ihmisille, suunnattua valtion tukemaa asuntotuotantoa ja kohteiden asukasvalintoja.
- Sääntely vaikuttaa aluehallintovirastojen (AVI) tarkastusohjeisiin ja valvontanormeihin, joiden mukaan erityisryhmien palveluntuottajia valvotaan.
- Osa sääntelystä aiheuttaa turhaksi koetua työtä tai rajoituksia, jotka eivät kohenna erityisryhmien asumisen laatua.
- Tiedot koottu seuraavista lähteistä: ARAn ohjeet ja oppaat, tutkimukset, lainsäädäntö sekä kesällä 2014 haastatellut kuntien, ARAn ja kolmannen sektorin edustajat, joilla on vankka asiantuntemus erityisryhmien asumisesta.

Mitä on hyvä elämä omassa kodissa?

Koti tuntuu minun kodiltani.

Minulla on turvallinen olo kotonani.

Saan tarvitsemani hoivan ja huolenpidon.

Olen osa yhteisöä ja minulla on ystävä.

Läheiseni ovat turvallisella mielellä ja tyytyväisiä.